

Тазкия дарслари (220-дарс) Содиқликнинг кўринишлари

19:00 / 04.03.2023 2619

Имом Ғаззолий содиқликнинг олти маъноси хақида батафсил сўз юритганлар:

1. Тилдаги содиқлик.

Бу маъно фақат хабарларга ва хабарни ўз ичига олган маъноларга боғлиқ бўлади. Хабар ўтган ёки келаси замонга боғлиқ бўлади. Бунга ваъдага вафо қилиш ҳам киради.

Ҳар бир бандага сўзини муҳофаза қилиш ва ростдан бошқани гапирмаслик лозим бўлади. Бу содиқликнинг энг машҳур туридир.

2. Ният ва иродадаги содиқлик.

Бу борадаги содиқлик ихлосга муҳтоҷ бўлади. Бунинг барча ҳаракат ва саканотлар ёлғиз Аллоҳ таолонинг Ўзигагина бўлишидан бошқа боиси йўқ. Агар унга озгина бўлса ҳам бошқа нарса аралашадиган бўлса, ниятнинг содиқлиги бузилади ва унинг эгаси ёлғончига айланади.

3. Азму қарордаги содиқлик.

Кўпинча инсон амалдан олдин азму қарор қиласи. Мисол учун: «Агар Аллоҳ таоло менга мол берса, мадраса қураман», дейди. Худди мана шу азму

қарор ғоҳида жазм ила содик бўлса, ғоҳида истак ва орзудан нарига ўтмаган бўлиши мумкин. Шунинг учун азму қарори ҳеч қандай майлсиз, иккиланишсиз ва заифликсиз тугал қувватга эга бўлган киши содик дейилади.

4. Азмга вафо қилишдаги содиклик.

Гоҳида нафс қарор қилиниши билан азмни амалга оширишга киришади. Гоҳида эса шаҳватлар ғолиб келиб, азму қарорга амал қилиш қийинлашиб қолади. Аҳдига вафо қилганларгина содиклар бўла олади.

Аллоҳ таоло Аҳзоб сурасида шундай деб марҳамат қилади:

مَنْ فِيْنَهُمْ عَلَيْهِ اللَّهُ عَهْدُوا مَا صَدَقُوا رَجَالٌ الْمُؤْمِنُونَ مِنْ

تَبَدِيلًا بَدَلُوا وَمَا يَنْظَرُ مَنْ وَمِنْهُمْ نَحْبَهُ قَضَى ॥ ٢٣

«Мўминлардан Аллоҳга берган ваъдаларига содик қолган кишилар бордир. Бас, улардан назрига вафо қилгани бор. Улардан мунтазир бўлиб турганлари бор. Улар бирор нарсани алмаштиrmадилар» (23-оят).

Яъни мўминлар ичиди Аллоҳ таолонинг йўлида жонини фидо қилишга аҳду паймон берган, азму қарор қилган кишилар бор. Улар содиклардир, улар мунофиқ ва иймони заифлар каби қўрқоқлик қилмайдилар.

يَمْعُسَنْأَلَاقَ :لَا قِتَبَأَثْنَعَ
رْضَنْلَأْنَبُسَنْأَمْشِإَهَلَاقَ
يَبْنَلَأَعَمْدَهَشِيَمَلَهَبْتَيِمُسَ
رَدَبَمْوِيَمَلَسَوَهَيَلَعْهَلَلَأَيَّلَصَ
لَوَأَيَفَ :لَا قَوَهَيَلَعْقَشَفَ :لَا قَ
يَّلَصَهَلَلَأَلَوْسَرَهَدَشَدَهَشَمَ
هَنَعْتَبَغَمَلَسَوَهَيَلَعْهَلَلَأَ
أَمِيَفَأَدَهَشَمَهَلَلَأَيَنَأَرَأَنَيَّلَ
هَلَلَأَيَّلَصَهَلَلَأَلَوْسَرَعَمُدَعَبَ
أَمُهَلَلَأَنَيَرَيَلَمَلَسَوَهَيَلَعَ
لَوْسَرَعَمَدَهَشَفَ :لَا قَهَعَنْصَأَ
مَلَسَوَهَيَلَعْهَلَلَأَيَّلَصَهَلَلَأَ
دَعَسَلَبْقَتْسَافَ :لَا قَهَدُحْأَمْوِيَ
أَيِسَنْأَهَلَلَأَقَفَ :لَا قَهَذَاعْمَنَبَ
هَنَجَلَأَحَيَرَلَأَهَأَوَ؟نَيَأَ، وَرْمَعَأَبَأَ

۴۷ ۰ حِمْلَتْ أَقَفْ لَاقِ دُحْأَنْ وُدْهُجَأْ
 ۰ عَضْبَهْ سَجْ يَفَدْجَوْفَ لَتْقَ
 ۰ نَعْطَوْهَ بَرَضْ نَمَنْ وُنْأَمَثَوْ
 ۰ يَتْمَعْهُتْخَأْ تَلَاقَفْ لَاقِهِيْمَرَوْ
 ۰ أَمَفْ رَضْنَلْأَتْنَبْعِيْبَرَلَا
 ۰ تَلَزَنْ وَهَنَأَنَبْ ۲۳ إِيْخَأْتْفَرَعْ

ﷺ عَلَيْهِ اللَّهُ عَهْدُوا مَا صَدَقُوا رِجَالٌ وَأَنْزَلَ ۚ ۰ يَأْلِهِدَهْ

۶۵ ﷺ تَبَدِّيَلَا بَدَلُوا وَمَا يَنْظَرُ مَنْ وَمِنْهُمْ نَجَّهُهُ قَضَى مَنْ فِنَّهُمْ
 ۰ تَلَزَنْ ۲۳ نَأْنَوَرَيْ أُونَأَلَفْ لَاقِ
 ۰ دَمْحَأْ ۲۳ وَهَبَأَحْصَأْ يَفَوَهْ يَفْ

Собитдан, у амакиси Анасадан, У Ҳишомдан ривоят қилинади:

«Ушбу оятда назарда тутилган кишилардан бири Анас ибн Назр Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга Бадр урушида қатнашмай қолган эди. Бу иш унга жуда оғир ботди.

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам иштирок этган биринчи урушда қатнашолмадимми?! - деб афсусланиб юрарди. Шу билан бирга: - Агар Аллоҳ таоло кейинчалик менга Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга бир урушни кўрсатса, менинг нима қилишимни Аллоҳнинг Ўзи кўради», дер эди.

Уҳуд уруши куни у ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан урушга чиқди. У йўлда кетаётиб, Саъд ибн Муъз розияллоҳу анҳуни учратди ва унга:

«Эй Абу Амр! Оҳ! Оҳ! Жаннатнинг ҳиди қаёқдан келмоқда?! Мен унинг Уҳуд томондан келаётганини сезяпман!» деди. Урушга кириб, шаҳид бўлгунича жанг қилди. Унинг жасадидан саксондан ортиқ найза, қилич ва камон ўқи изларини топдилар. Унинг синглиси Рубайийъ бинти Назр:

«Акамни фақат бармоғидан таниб олдим, холос», дерди.

Бас, ушбу оят нозил бўлди: «Мўминлардан Аллоҳга берган ваъдалариға содиқ қолган кишилар бордир. Бас, улардан назрига вафо қилгани бор. Улардан мунтазир бўлиб турганлари бор. Улар бирор нарсани алмаштирамадилар».

Буни у ва унинг соҳиблари ҳақида нозил бўлган деб билишар эди».

Аҳмад ривоят қилган.

Алҳамдуиллаҳ, мусулмонлар ичиди бу кишига ўхшаб жонини фидо этганлар жуда кўп чиқди. Уларнинг фидойиликлари Исломга, мусулмонларга шону шухрат келтирди ва келтирмоқда.

«Бас, улардан назрига вафо қилгани бор».

Анас ибн Назр розияллоҳу анҳуга ўхшаб шаҳиди аъло бўлди. Орзусига эришди. Ўзи кўзлаган олий мақомга етишди.

«Улардан мунтазир бўлиб турганлари бор. Улар бирор нарсани алмаштирамадилар».

Бу мўминлар Аллоҳга берган аҳду паймонларини ҳеч нарсага алмаштирамадилар.

5. Амалдаги содиқлик.

Бунда банда ташқаридаги амали ичкарисида, ўзида бўлмаган сифатга далолат қилиб қолмаслиги учун жидду жаҳд қиласди. Ичидағи бори ташқарига чиқишига эришади. Баъзи кишилар ташқаридан намозни хушуъ билан ўқиётгандек бўлиб кўринади. У буни одамлар кўриши учун қилмайди. Аммо, шу билан бирга, ичи ташига тўғри келмайди. У ташқаридан хушуъ или намоз ўқиётган бўлиб кўринса-да, хаёли бозорда юрган бўлади. Демак, бундай одам амалида содик эмас, балки ёлғончидир.

Бундан қуийдаги хулоса келиб чиқади Одамнинг ичи ташига тўғри келмаслиги икки хил бўлади. Агар бу иш ният ва қасд билан қилинаётган бўлса, риё бўлади. Аммо ният ва қасдсиз қилинаётган бўлса, содиқликка зид бўлади.

Бу нотўғри ҳолатдан қутулиш учун киши ичи ва ташининг бир хил бўлишини таъминлаши лозим.

Язийд ибн Ҳорис раҳматуллоҳи алайҳи:

«Агар банданинг сири ва ошкори бир хил бўлса, ишнинг ярми ҳосил бўлади. Агар сири ошкоридан афзал бўлса, фазлга эришади. Агар ошкори сиридан афзал бўлса, жаврчи бўлади», деган.

Абдурраҳмон ибн Зайд:

«Ҳасан бир нарсага амр қилса, ўзи ўшани ҳаммадан кўра яхши қилар эди. Бир нарсадан наҳий қилса, ўшандан ҳаммадан кўра ўзи узоқда бўлар эди. Мен у каби ичи ташига ўхшаш одамни кўрмаганман», деган.

6. Дин мақомотларидағи содиқлик.

Бу содиқликнинг энг олий ва азиз даражасидир. Бу даражадаги содиқлик хавф, ражо, таъзим, зухд, ризо, таваккул, муҳаббат ва шунга ўхшаш нарсаларда бўлади.

Мазкур ишларнинг бошланиши, ғояси ва ҳақиқати бор. Бир нарса ғолиб, ҳақиқати юзага чиқса, ўша нарса содиқлик даражасига кўтарилиган бўлади. Мисол учун, содик хавф, содик таваккул ва бошқалар.

